

1. Giriş ve Temel Yaklaşım

Dersin bu bölümü, İslam medeniyetinin muazzam bir **yazılı mirasa (Ehl-i Sutûr)** sahip olduğu teziyle başlıyor. Amaç, bu mirasa "İktisadi Düşünce Tarihi" gözlüğüyle bakarak, klasik metinlerin içindeki iktisadi fikirleri gün yüzüne çıkarmaktır.

- **Tanım:** İktisadi düşünceye dair açık ifadeler içeren her türlü İslami metin kaynak kabul edilir.
- **Kapsam:** "İktisadi" kavramı en geniş anlamıyla (iktisat felsefesi, politikası, hukuku, ahlakı vb.) ele alınır.

2. Kaynakların Sınıflandırılması (Tasnif)

Metinleri anlamak için yazar iki ana kategori belirlemiştir:

1. **Genel Kaynaklar:** Asıl konusu ekonomi olmayan ama içinde ekonomiyle ilgili bölgeler barındıran eserler (Fıkıh, Tefsir vb.).
2. **Özel Kaynaklar:** Doğrudan ve münhasıran bir ekonomik meseleye (Para, Vergi, Ticaret vb.) ayrılmış eserler.

3. Genel Kaynaklar (Dersin Omurgası)

Bu kaynaklar İslam ilim geleneğine göre sıralanmıştır:

- **Kur'an ve Hadis:** Diğer tüm kaynakların temelidir. Faiz, zekât, miras, mülkiyet gibi konuların çekirdeği buradadır.
- **Fıkıh (İslam Hukuku):** En verimli alanlardan biridir. Özellikle "**Muâmelât**" (insanlar arası ilişkiler) bölümü; alışveriş, ortaklık, kira, faiz gibi konuları düzenler. *İçtihat* yöntemi, ekonomik analiz yapmaya imkan tanır.
- **Kelâm (Teoloji):** Kader, rızık, adalet gibi kavramlar üzerinden "iktisat zihniyeti"ni anlamamızı sağlar.
- **Felsefe:** Filozoflar "Amelî (Pratik) Felsefe"yi üçe ayırır ve iktisat bu başlıklar altındadır:
 1. **Ahlâk** (Bireysel davranış)
 2. **Tedbîr-i Menzil** (Ev İdaresi - Mikro Ekonomi)
 3. **Tedbîr-i Medîne** (Şehir/Devlet Yönetimi - Siyaset/Makro Ekonomi)
- **Tasavvuf ve Fütüvvet:** İktisat ahlaklı ve psikolojisi (kanaat, zühd) için önemlidir. **Fütüvvet (Ahilik)** literatürü ise esnaf teşkilatlarının ahlaki tüzükleridir.
- **Siyasetnâmeler:** Devlet adamlarına öğüt verir. Vergi adaleti, hazine yönetimi gibi konular işlenir (Örn: Nizamü'l-Mülk - Siyasetname).
- **Ahkâm-ı Sultâniyye:** Kamu hukuku kitaplarıdır. Devletin gelirleri, vergiler (haraç, cizye) ve *Hisbe* kurumu hukuki açıdan incelenir (Örn: Mâverdî).
- **Tarih ve Coğrafya:** Özellikle **İbn Haldun** (Mukaddime) ve **Makrizî** (Hitat) bu alanda yıldız isimlerdir; ekonomik olayları analiz etmişlerdir.

Osmanlı'ya Özgü Kaynaklar:

- **Lâyihalar:** Devletin gerileme (inhibit) sebeplerini ve çözüm yollarını anlatan raporlardır (Örn: Koçi Bey Risalesi).
 - **Sefâretnâmeler:** Elçilerin gittikleri ülkelerdeki gözlemleri (Örn: Ebûbekir Râtib Efendi).
-

4. Özel Kaynaklar (Spesifik İktisat Kitapları)

Bu eserler, Batı'dan yüzyıllar önce sadece belirli ekonomik konulara odaklanarak yazılmıştır. Beş ana gruba ayrıılır:

1. **Hisbe Literatürü:** Devletin piyasayı denetlemesi, belediye işleri, fiyat ve kalite kontrolü, ölçü-tartı denetimi üzerinedir (Zabıta görevi).
2. **Harac ve Emvâl Literatürü:** Kamu maliyesi, vergi hukuku ve arazi yönetimi ile ilgilidir. "Devlet bütçesi ve vergi kitapları" diyebilirsin (Örn: Ebu Yusuf - Kitâbu'l-Harac).
3. **Kesb Literatürü:** Çalışma, kazanma, meslek ahlakı ve rızık temini üzerinedir. Tembelliği yerer, çalışmayı över (Örn: İmam Şeybânî - El-Kesb).
4. **Nukûd (Para) Literatürü:** Paranın tarihi, değeri, ayarı ve ölçü birimleri hakkındadır.
5. **Ticaret Literatürü:** Tüccarlar için rehber niteliğindedir. Ticaret ahlakı ve teknikleri anlatılır (Örn: Câhiz - Tüccarın Övülmesi).

Önemli Münferit Eserler:

- **Nasîruddîn Tûsî:** Moğollar için yazdığı maliye risalesi.
 - **Makrizî (İgâsetü'l-Ümme):** Mısır'daki kıtlık ve enflasyonu analiz eder. "Kötü para iyi parayı kovar" (Gresham Kanunu) ilkesine deðinir.
-

5. 19. Yüzyıl ve Batı Etkisi

Son bölüm, Osmanlı'nın Batı "Politik İktisadi" ile tanışmasını anlatır.

- Bu dönemde Batı'dan çeviriler başlar ve ekonomik düşünce değişir.
- **Tartışma:** Türkçe basılan ilk modern iktisat kitabı hangisidir? (Genel kanı Sahak Efendi'nin *Îlm-i Tedbir-i Menzil* çevirisi olduğu yönündedir).

Özetle: Hocan muhtemelen "İslam dünyasında ekonomi sadece fıkıhtan ibaret değildir; felsefeden tasavvufa, özel vergi kitaplarından (Harac) piyasa denetimine (Hisbe) kadar çok geniş bir literatür vardır" ana fikri üzerinde duracaktır. Sınavda özellikle **Genel-Özel kaynak ayımı** ve **Özel kaynakların türleri (Hisbe, Harac, Kesb)** potansiyel soru alanlarıdır.

I. Kavramsal Çerçeve ve Köken

- "İlm-i Tedbir-i Menzil" veya "İlmu Tedbiri'l-Menzil" deyimi günümüz Türkçesine "Ev Yönetimi Bilgisi" veya "Ev Yönetimbilimi" şeklinde tercüme edilebilir.
- İlm-i Tedbir-i Menzil, İslam felsefesinin Meşşâî kolu mensuplarının ev yönetimi ve aile ahlâkıyla ilgili çalışmalarına verdikleri addır.
- "İlm-i Tedbir-i Menzil" deyimi, Yunanca "Oikonomia" teriminin aslına sadık ve doğru bir tercümesidir.
- İngilizcede "iktisat bilimi" karşılığı olarak kullanılan "economics" kelimesi Yunanca kaynaklı olup, sözlük anlamıyla "hanehalkı yönetimi" ("management of the household") anlamına gelir.

II. İlimlerin Tasnifi ve Yeri

- Felsefe (Hikmet) ikiye ayrılır: Nazarî (Teorik) ve Amelî (Pratik).
 - Nazarî Felsefe:** İlâhiyat, Matematik ve Tabiat İltîmi.
 - Amelî Felsefe:** İlmu'l-Ahlâk (Ahlâk İltîmi), İlmu Tedbiri'l-Menzil (Ev Yönetimi) ve İlmu Tedbiri'l-Medine (Siyaset/Şehir Yönetimi).
- İlm-i Tedbir-i Menzil; kişiyle eşi, çocukları ve hizmetkarları arasında ortak olan durumların nasıl dengeleneceğini ("itidal" haline getirileceğini) öğreten ilimdir.
- Buradaki "menzil" terimi taş ve keresteyle yapılan ev değil; koca ile karı, baba ile evlat, efendi ile hizmetçi ve mal sahibi ile mal arasındaki özel kaynaşmadır.

III. Yunan Kaynakları (Oikonomia)

- Xenophon:** *Oeconomicus* adlı eseri, bu başlığı taşıyan en eski metinlerden biridir. İyi bir "ekonomist" (muktesit), evini iyi çekip çeviren kimsedir.
- Aristo (Politika):**
 - Devlet hanehalklarından oluştuguna göre, işe hanehalkı yönetimiyle başlamak gereklidir.
 - Hanehalkının en küçük parçaları üç çifttir: Efendi ve köle, koca ve karı, baba ve çocuklar.
 - Dördüncü bir unsur vardır: "Mal (ya da para) kazanma sanatı" (*Chrematistike*).
- Oikonomia vs. Chrematistike (Aristo'nun Ayrımı):**
 - Doğal Kazanma (Oikonomia):** İhtiyaç tatmini amacıyla yönelik, sınırlıdır (tarım, hayvancılık, avcılık). Ev yönetiminin bir parçasıdır.
 - Doğal Olmayan Kazanma (Chrematistike):** Sınırsız servet kazanmayı hedefler, ticarete dayanır. Tabiatı aykırıdır.
 - Aristo'nun en çok karşı olduğu kazanç şekli faizdir; çünkü faiz paranın kendisinde bir artışı temsil eder, "para parayı doğurur".

IV. İslam Filozoflarının Görüşleri

1. İbn Sînâ (es-Siyasetu'l-Menziliyye)

- İnsanın gıda biriktirme ve saklama ihtiyacı "menzil ve mesken tutma" ihtiyacını doğurmıştır.
- Menzili ve azığı koruyacak bir yardımcıya ihtiyaç duyulması "eş tutma"nın (evliliğin) sebebidir.

- Aile yönetiminde **"Çoban Modeli"**ni kullanır: Menzil reisi bir çoban, hane halkı ise sürü gibidir; yönetici yerine göre yumuşak, yerine göre sert olmalıdır.

2. Nasîruddîn Tûsî (Ahlâk-ı Nâsırî)

- Menzilin oluşumunu sadece "şahsin bekası" (gıda ihtiyacı) ile değil, "nev'in (türün) bekası" (üreme ve çocuk bakımı) ihtiyacı ile de açıklar.
- Para (Dinar) adaletin koruyucusu, genel değer ölçüsü ve "küçük kanun"dur (namus-ı asgar).

3. Kinalızâde Ali Efendi (Ahlâk-ı Alâî)

- Tûsî'yi takip eder ancak "Nefs-i Menzilin Tedbiri" başlığıyla evin fiziki yapısına (bina, konum, komşuluk) özel önem verir.
- Ev yönetiminde **"Doktor Modeli"**ni de kullanır: Yönetici, tipki doktorun bedendeki dengeyi koruması gibi, aile içindeki dengeyi (itidalı) korumalıdır.

V. Ev Ekonomisi (Mal ve Gelir Yönetimi)

- **İbn Sînâ'ya Göre Gelir:**
 - Kazanç yolları: Akla dayalı sanatlar (yöneticilik), eğitime dayalı sanatlar (tip, yazarlık), bilek gücüne dayalı sanatlar (askerlik).
 - Zenaat (meslek), ticaretten daha güvenilirdir.
- **Harcama Türleri:**
 1. **Zekât ve Sadakalar:** Dini amaçlı.
 2. **Marûf:** Dostluk ve cömertlik ("adamlık") gereği yapılan harcamalar.
 3. **Nafakalar:** Ailenin geçimi için yapılan harcamalar.
- **İlke:** Harcamada ne israf ne de cimrilik; orta yol (iktisat) tutulmalıdır.

Not: Hocanızın özellikle vurguladığı **"Aristo'nun Oikonomia (ihtiyaç için üretim) ile Chrematistike (kâr için üretim/ticaret) ayrimı"** ve İslam filozoflarının (İbn Sina, Tusi, Kinalızade) bu geleneği nasıl devam ettirip **"aile, mülkiyet ve yönetim"** ilişkisini kurdukları sınavın kilit noktası olabilir.

I. Giriş ve Max Weber'in Tezi

- **Weber'in İddiası:** Max Weber, "Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu" adlı eserinde, Protestanlığın (özellikle Kalvinizm) rasyonel ve çalışma odaklı tutumunun Batı'da kapitalizmin gelişmesini sağladığını savunur.
- **İslam Eleştirisi:** Weber'e göre İslam; kaderci yapısı, savaşçı karakteri, rasyonel hukuk sisteminin eksikliği ve mistik yönü nedeniyle kapitalizmin gelişmesine engel teşkil eden bir dindir.
- **Çalışmanın Amacı:** Bu metin, Weber'in bu tezini Türkiye ve İslam özelinde test etmeyece ve İslam'ın iş ahlakına dair karşıt argümanları sunmaktadır.

II. İslam ve Kazanç Gündüsü

- **Ticaretin Meşruiyeti:** Weber'in iddiasının aksine, İslam'da kazanç gündüsü ve ticaret meşrudur. Kur'an'da Cuma namazından sonra "yeryüzüne dağılıp Allah'ın fazlından rızık aranması" emredilir.
- **Peygamber Örneği:** Hz. Muhammed'in bizzat tüccar olması, İslam'da ticarete verilen önemin en büyük kanıdır. Hıristiyanlıktaki gibi ticareti aşağılayan bir ruhban sınıfı İslam'da yoktur.
- **Dünya-Ahiret Dengesi:** İslam, "hiç ölmeyecekmiş gibi dünya, yarın ölecekmiş gibi ahiret için" çalışmayı öğütleyerek dünyevi çalışmayı ibadetle dengeler.

III. İslam ve Kadercilik (Fatalizm)

- **Weber'in Görüşü:** Weber, İslam'daki kader inancının (kismet) bireyi pasifize ettiğini ve rasyonel çalışmayı engellediğini iddia eder.
- **İslami Cevap:** İslam'daki kader anlayışı tembellik değil, elden gelen tüm çabayı gösterdikten sonra sonuca razı olmak (tevekkül) şeklindedir. Buna "Aktif Kadercilik" denilebilir.
- **Örnek:** Hz. Ömer'in veba salgını olan yere girmemesi ve "Allah'ın kaderinden yine Allah'ın kaderine kaçıyoruz" diyerek tedbiri savunması.

IV. Ahilik Teşkilatı

- **Tanım:** 13. yüzyılda Anadolu'da Ahi Evran tarafından kurulan, esnaf ve sanatkârları bir araya getiren hem ekonomik hem ahlaki bir örgütlenmedir.
- **Köken:** Temeli Abbasilerdeki "Fütüvvet" (yiğitlik, cömertlik) teşkilatına dayanır.
- **Fonksiyonları:**
 - **Ekonomik:** Kalite kontrolü yapmak, fiyatları belirlemek (narh sistemi), haksız rekabeti önlemek.
 - **Eğitim:** Yamak-çırak-kalfa-usta hiyerarşisi içinde mesleki ve ahlaki eğitim vermek (iş başında eğitim).
 - **Sosyal:** Üyeleri arasında dayanışmayı sağlamak (Orta Sandığı).
- **Ahlaki Kodlar:** Ahilikte "eline, beline, diline sahip ol" ilkesi esastır. Cömertlik, dürüstlük ve misafirperverlik temel erdemlerdir.

V. Modern Dönem ve "Müslüman Kalvinistler"

- **Araştırma Bulgusu:** Mahmut Arslan'ın yaptığı alan araştırmasına göre, Türkiye'deki dindar iş adamlarının (özellikle MÜSİAD üyeleri) "Protestan İş Ahlakı" (PWE) puanları, laik iş adamlarına (TÜSİAD üyeleri) göre daha yüksek çıkmıştır.
- **Anadolu Kaplanları:** Bu grup, İslami değerlerle modern kapitalizmin çalışma disiplinini birleştirmiştir. Bu durum "Müslüman Calvinistler" benzetmesine yol açmıştır.
- **Sufi Etkisi:** Özellikle Nakşibendi geleneğindeki "el kârda, gönül yarda" (el işte çalışırken kalbin Allah ile olması) prensibi, Weber'in "dünya içi zühd" (worldly asceticism) kavramıyla örtüşmektedir.

VI. Zaman Algısı Eleştirisi

- **Eleştiri:** Tarihçi David Landes, İslam'daki zaman algısının (ezan vakitleri gibi aralıklar) modern sanayi toplumunun dakik (metodik) zaman anlayışına uymadığını iddia eder.
- **Cevap:** İslam ilahiyatçılara göre zaman, Allah'ın verdiği en kıymetli sermayedir ve ahirette "ömürünü nerede tükettiğinin" hesabı sorulacaktır; bu da zamanın verimli kullanılmasını teşvik eder.

I. Giriş ve Temel Kavramlar

- **İş Ahlakının Kökeni:** İş ahlakı teorik olarak Anglosakson (Analitik) felsefe geleneğine dayanır. İktisat bilimi zamanla felsefeden kopşa da, iş ahlakı felsefi (etik) köklerine bağlı kalmıştır.
- **Orthodox vs. Heterodox Ayırımı:** İktisadi sistemleri anlamak için bu ayırım şarttır:
 - **Orthodox (Ana Akım/Neoklasik) İktisat:** Bireyi ve piyasayı merkeze alır, evrensel kurallar arar. İş ahlaklıyla ilişkisi zayıftır.
 - **Heterodox İktisat:** Sosyoloji, tarih ve politiğe işin içine katar (Marksist, Kurumsalcı vb.). İktisadi sistemler ve iş ahlaklı ilişkisi daha çok bu alanda kurulur.

II. İktisadi Liberalizm ve İş Ahlakı

- **Temel Unsurları:** Bireycilik, (Negatif) Özgürlük, Kendiliğinden Doğan Düzen (Piyasa) ve Sınırlı Devlet.
- **İnsan Modeli (Homo Economicus):** Birey rasyoneldir, kendi çıkarını ve kârını maksimize eder.
- **Etik Yaklaşımı (Faydacılık):**
 - Temel amaç kâr etmektir.
 - **Milton Friedman'ın Görüşü:** İş dünyasının tek bir sosyal sorumluluğu vardır; o da oyunun kurallarına (yasalara) uyararak kârını artırmaktır. Sosyal sorumluluk adına kârdan vazgeçmek "yıkıcı bir öğretidir".
- **Sorunların Kaynağı:** İş dünyasındaki ahlaki sorunlar sistemden (kapitalizmden) değil, devletin gereksiz müdahalelerinden kaynaklanır. Tüketici "kaptan"dır, piyasa yanlış yapanı cezalandırır.

III. Marksist İktisat ve İş Ahlakı

- **Temel Özellikleri:** Emek değer teorisi, artı değer sömürüsü, sınıf çatışması ve kamusal mülkiyet.
- **İş Ahlakına Bakışı (Reddedeler):**
 - Marksizm'e göre iş ahlakı, kapitalist sistemin sömürüsünü gizleyen veya meşrulaştıran bir araçtır.
 - Kapitalizm doğası gereği ahlaksızdır (sömürüğe dayanır), bu yüzden sistemin içinde "etik" davranış sorunu çözmez.
 - Marksizm "anti-felsefe"dir; ahlak gibi soyut kavamlar yerine maddi gerçeklige (ekonomik altyapıya) odaklanır.

IV. Kurumsal İktisat ve İş Ahlakı

- **Tanım:** Ekonomiyi sadece bireylerle değil, "kurumlar" (alışkanlıklar, kurallar, yerleşik davranışlar) üzerinden açıklar. ABD kökenlidir (Veblen, Commons).
- **Kurum Kavramı:** Bina/hastane değil; "düşünce alışkanlıkları" ve "oyunun kuralları"dır.
- **İş Ahlakına Bakışı:**
 - İşletmeyi bir kurum olarak görür.
 - **İşletme Yönetişimi (Corporate Governance):** Hissedar-yönetici çatışmasını ve vefa borcunu inceler.

- **Kurumsal Sosyal Sorumluluk:** İşletmenin sadece hissedarlara değil, tüm paydaşlara (toplum, çevre, çalışanlar) karşı sorumlu olduğunu savunur. Bu kavram kurumsal iktisat içinde gelişmiştir.

V. İslam İktisadı ve İş Ahlakı (Alternatif Yaklaşım)

- **Temel Farklar:** Faiz yasağı, zekât mekanizması ve iktisadi kararların "ahlaki süzgeçten" geçirilmesi zorunluluğu.
- **İş Ahlakına Katkısı:**
 - Batı'daki sistemlerin aksine ahlakı sistemin merkezine koyar.
 - **Ahilik:** İslam iktisadının "norm temelli" iş ahlakı uygulamasının en somut tarihi örneğidir.
 - İslami Finans eleştirisi: Mevcut İslami finans uygulamaları (bankacılık) şekilsel kalmış, ahlak temelli özüne (İslam İktisadı) dönmelidir.

13. Hafta konusu olan "**İslam Ekonomisine Politik İktisadi Bir Yaklaşım: Alternatif Bir Ekonomik Sistemin Sistematis Anlayışı**" başlıklı dosyayı (Mehmet Asutay'ın makalesi) taradım.

Bu metin, İslami Finans ile İslami Finans arasındaki ayrimı vurgulayarak, İslami Ekonomisinin sadece bir finansal teknik değil, kendine has değerleri ve aksiyonları olan bütüncül bir "sistem" olduğunu savunuyor.

İşte ders notlarının, temel kavramlar ve kritik tartışmalar üzerinden çıkarılmış özeti:

I. Giriş: İslami Finans vs. İslami Ekonomisi

- Temel Sorun:** İslami Finans son yıllarda hızla büyüterek uluslararası finans sisteminin bir parçası haline gelmiştir. Ancak bu büyümeye sürecinde, İslami Ekonomisinin kurucu değerlerinden (ahlak ve sosyal adalet) uzaklaşarak "kapitalist" bir yöne evrilmiştir.
- Amaç:** İslami Finansın sadece şekilsel (mekanik) şeriat uyumluluğuna değil, İslami Ekonomisinin özüne (ruhuna) dönmesi gereklidir. Bu nedenle İslami Ekonomisi, kapitalizme alternatif özgün bir "sistem" olarak tanımlanmalıdır.

II. Bir "Sistem" Olarak İslami Ekonomisi

İslam Ekonomisinin bir sistem sayılabilmesi için şu bileşenlere sahip olması gereklidir:

- Paradigma:** Kur'an ve Sünnet kaynaklı bir dünya görüşü.
- Değer Sistemi:** Ekonomik davranışları yöneten ahlaki normlar.
- Kurucu Aksiyomlar:** Sistemin temel taşıları (Tevhid, Adalet vb.).
- İşlevsel Kurumlar:** Zekât, Hisbe, Vakîf vb. .

III. Kurucu Aksiyomlar (Felsefi Temeller)

Sistemin üzerine inşa edildiği temel ilkeler şunlardır:

- Tevhid (Allah'ın Bırılığı):** Sistemin dikey boyutudur. Her şeyin kaynağı Allah'tır ve insanlar Allah önünde eşittir. Büyüncül bir bakış açısı sağlar .
- Adalet ve İhsan (Eşitlik ve Yardımseverlik):** Sistemin yatay boyutudur. Sosyo-ekonomik adaleti ve dengeli gelir dağılımını zorunlu kılar.
- İhtiyar (Özgür İrade):** İnsan sınırlı da olsa özgür iradeye sahiptir, ancak bu özgürlük sosyal sorumlulukla dengelenir.
- Farz (Sorumluluk):** Bireyin Allah'a, kendine ve topluma karşı sorumlulukları vardır. Toplumun iyiliği için bazı görevler zorunludur.
- Rububiyet:** Allah'ın rızkı ve gelişimi garanti etmesidir. Sürdürülebilir ekonomik büyümeyi ve doğayla uyumu ifade eder.
- Tezkiye (Arınma ve Gelişme):** Hem maddi hem manevi gelişimi (Falah/Kurtuluş) hedefler. Sadece zenginleşmek değil, arınarak büyümek esastır.
- Hilafet (Vekillik):** İnsan dünyasında Allah'ın vekilidir. Kaynaklar ona emanettir, mülkiyet mutlak değil emanetçidir.
- Maqasid-i Şeria (Şeriatın Amaçları):** Ekonomik faaliyetlerin nihai amacı insanın mutluluğunu ve refahını (can, mal, akıl, nesil, din emniyeti) sağlamaktır.

IV. İnsan Modeli: Homo Islamicus vs. Homo Economicus

- **Geleneksel İktisat (Homo Economicus):** Birey sadece kendi çıkarını düşünür (bireyselcidir), rasyoneldir ve dünyevi faydasını maksimize eder.
- **İslam Ekonomisi (Homo Islamicus / Tab'ay):**
 - **Sosyo-tropik Birey:** Sadece kendini değil, toplumu da düşünür.
 - **İki Boyutlu Fayda:** Hem bu dünyadaki hem de ahiretteki kazancını (sevap) hesaba katarak karar verir.
 - Rasyoneldir ancak bu rasyonalite İslami ahlak sınırları (halal-haram) içindedir

V. Mekanizmalar ve Kurumlar

İslam Ekonomisi, hedeflerine ulaşmak için üç tür araç kullanır:

1. **Pozitif (Zorunlu) Önlemler:** **Zekât** (Yoksulluğu azaltmak ve serveti yeniden dağıtmak için) ve **Hisbe** (Piyasadaki haksızlıklar, kaliteyi ve fiyatları denetlemek için devlet kurumu).
2. **Gönüllü Önlemler:** **Sadaka** ve **Vakıf** (Piyasa veya devletin yetersiz kaldığı alanlarda eğitim, sağlık gibi hizmetleri sunan üçüncü sektör).
3. **Yasaklayıcı Önlemler:** **Riba (Faiz) Yasağı**. Haksız kazancı, sömürüyü ve üretimden kopuk para kazanmayı engellemek içindir. Kar-zarar ortaklığını teşvik eder.

VI. Sonuç: İdealler ve Gerçekler (Eleştiri)

- **Ayrışma:** Teorideki "İslam Ekonomisi Sistemi" ile pratikteki "İslami Finans" birbirinden kopmuştur.
- **Eleştiri:** İslami bankalar, kâr odaklı ticari bankalar gibi davranışmakta, uluslararası kapitalist sisteme entegre olmaktadır. İslam'ın sosyal adalet hedeflerini (Maqasid) gerçekleştirmekte yetersiz kalmışlardır.
- **Çözüm:** İslami finans, "sosyal bankacılık", "mikro finans" ve "toplum bankacılığı" gibi modellere yönelik kapitalist karakterden sıyrılmalı ve İslam Ahlak Ekonomisinin amaçlarına hizmet etmelidir.

I. Temel Sorun: Ekonomik Eşitsizlik ve Adalet

- **Giriş:** Günümüz ekonomik sistemi, yarattığı **ekonomik eşitsizlikler** nedeniyle sorgulanmaktadır. Görünüşte siyasal eşitlik olsa da, ekonomik dağılım adaletsizdir.
- **Sürdürülebilirlik ve Ahlak:** Sürdürülebilirlik sadece çevreyi korumak değil, **gelecek nesillere karşı ahlaki bir sorumluluktur**. Adaletin tesisi, sürdürülebilirliğin olmazsa olmazıdır.
- **Fırsat Eşitliği:** Toplumsal refah için servetin adil dağılımı ve fırsat eşitliği şarttır. Din, insanlığa bu konuda ahlaki bir motivasyon (fazilet) sağlar.

II. İslami Finans vs. İslam Ekonomisi (Gerilim Devam Ediyor)

Bu bölüm, 13. haftadaki tartışmayı derinleştiriyor:

- **Eleştiri:** İslami Finans kurumları, **Teverrük** ve **Sukuk** gibi araçlarla geleneksel (kapitalist) bankacılığı taklit etmeye meyletmıştır. Bu durum onları **İslam Ekonomisinin değer sisteminden** (sosyal adalet, hakkaniyet) uzaklaştırmaktadır.
- **Finansallaşma Tehlikesi:** İslami finans, sadece "para satmak/finansman sağlamak" (finansallaşma) amacıyla dönüşürse, mevcut kapitalist paradigmaya eklenenir ve özgünlüğünü kaybeder.

III. Çözüm Önerileri ve Hedefler

İslami bir sistemin başarılı olması için sadece "faizsizlik" yetmez, şu hedeflere ulaşması gereklidir:

- **İnsan-Toplum-Çevre Dengesi:** İnsan merkezli bencil yaşamdan; çevreye uyumlu, kanaatkâr ve enerji açısından kendine yeterli bir yaşama geçiş sağlanmalıdır.
- **Sosyo-Ekonominik Refah:** Refah sadece maddi (GSYİH artışı) değildir; **güven, huzur ve toplumsal bilinç** gibi manevi değerleri de kapsar.

IV. Politika Önerileri (Sonuç)

Notların "Sonuç ve Değerlendirme" kısmında somut adımlar sıralanmış:

1. **Adil Vergilendirme:** Gelir ve servetin adil vergilendirilmesi şarttır.
2. **Temel İhtiyaçlar:** Asgari ücretlilerin bile barınma ve gıdaya kolayca erişebildiği bir ücret dengesi sağlanmalıdır.
3. **Eğitim:** Etkili ve eşitlikçi bir eğitim sistemi kurulmalıdır.
4. **Sosyal Sorumluluk:** İslami finans kurumları kârı değil, **sosyal sorumluluk projelerini** ve insan odaklı büyümeyi öncelemelidir.